

МУНИЦИПАЛЬНОЕ БЮДЖЕТНОЕ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ УЧРЕЖДЕНИЕ
«СРЕДНЯЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ШКОЛА № 1 с. КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК»

ул. Чургуй-оол д.42 с. Кызыл-Мажалык, Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва, 668040,
e-mail: tyva_school_107@mail.ru, сайт <https://school1-barun.tyva.ru/>

«Рассмотрено»

Руководитель МО

 /Хомушку С.Б./

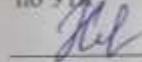
Протокол №1 от « 28 »

августа 2023 г.

«Согласовано»

Заместитель директора

по УВР

 /Хажики З.А./

«28» августа 2023 г.

«Утверждено»

Директор школы

 /В.И. Оксел/

«28» августа 2023 г.

Рабочая программа по учебному предмету
«Тувинская (родная) литература»
для обучающихся 8 классов
(уровень освоения базовый)

Учитель: Хомушку С.Б., Ооржак А.С., Саая С.С.

Квалификационная категория: высшая

2023- 2024 учебный год

Тайылбыр бижик

8 класска тыва чогаалга ажилчын Программаны Тыва Республиканың ниити өөредилге черлеринге (школаларынга) төрөөн (тыва) чогаал эртемин 5-11 класстарга башкылаарыңа таарыштыр тургустунган өөредилге дугайында Хоойлуга (дугаары 9, 14, 29 ст.), ниити өөредилгениң фундаменталдыг кезээнге, Күрүнениң федералдыг өөредилге стандартында ниити өөредилгениң түңнелдерин илередир негелделерге дүүштүр база ийиги салгалдың гуманитарлыг эртемнерге хамаарышкан кол ниити өөредилгениң чогаал эртеминиң чижек программасында (Примерные программы по учебным предметам. Основная школа. В 2-х частях, М.: «Просвещение», 2011 г.) сүмелерге даянып тургускан. Ол ышкаш өөредилгениң федералдыг күрүне стандартыңа кирип турар негелде, сүмелерге таарыштыр бөлүк авторларның ажилдап кылганы чижек программаны («Тыва аас чогаалы болгаш литература. Ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарыңа чижек программа». Авторлар Е.Т. Чамзырын, М.А. Күжүгет, Л.Х. Ооржак. Кызыл, 2012 ч.) Үндезин кылдыр алган.

Школага төрөөн чогаал эртемин өөредириниң сорулгалары

Литература өөредириниң ниити сорулгазы – өөреникчилерни төрөөн болгаш делегей литературазының байлаа-биле таныштырар, оларның литературлуг болушкуннарны хүлээп алырын, шын үнелеп билирин сайзырадыры, оларның эстетиктиг көрүштөрүн, негелделерин, идеячаңчылдарлыг хамааты туружун хевирлээри.

Тыва чогаал амыдырал-биле холбаалыг ханы сайгарылганы билир бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, чараш мөзү-бүдүштүг, чогаадыкчы арга-шинектиг кижини хевирлээр. Ол ышкаш:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг, хамааты бот-медерели бедик, ада-чурт культуразын үнелеп билир кижини хевирлээр;
- сөзүглелдин тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының эмоционалдыг талаларын, идея-тематиктиг утказын ханы сайгарып шыдаар номчукчуну кижизидер;
- номчулгага сонургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун камгалап билири;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүңөске хевирлери-биле деңнеп сайгарары;
- аас болгаш бижимел чугааны сайзыраңгайжыдары;
- чогаал теориязының эге билиглериңе даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн ханы сайгарып билири;
- орус болгаш өске-даа чоннарның литератураларында тыва чогаал-биле хөөннөш уткалыг чогаалдарны сайгарарыңа өөредири.

Төрөөн чогаал эртеминиң өөредилге планында туружу

8-ки класска тыва чогаалды өөредиринге неделяда 2 шак көрдүнгөн. 8 класска 34 өөредилге неделязында 68 шакты өөренип эртер ужурлуг.

Өөредилге-методиктиг хандырылга:

М.А.Күжүгет, Л.Х.Ооржак. Тыва чогаал. 8 класс. (Тываның ном үндүрер чери, 2022 ч.), техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөредилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөредилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар эпидемиологтук дүрүмнөр болгаш нормаларга дүгжүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

Немелде литература:

1. Калзан А.К. Амыдырал болгаш литература – Кызыл: ТывНУЧ, 1980
2. Калзан А.К. Өзүлдениң демдектери - Кызыл: ТывНУЧ, 1991
3. Калзан А.К. Тыва литература. 8-10 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 1987
4. Төгүй-оол А.С. Шинчилелдер. Кызыл: ТывНУЧ, 2001
5. Салчак В.С. Тыва чогаалчылар дугайында демдеглелдер. Кызыл: «Аныяк», 200
6. Сүрүң-оол С.С. Тыва чогаал. 8 класс. Кызыл: ТывНУЧ, 2001
7. Куулар Д.С. Төөгү болгаш амгы үе. Кызыл: ТывНУЧ, 1982

8-ки класстың өөреникчилеринин тыва чогаал эртеминде шингээди алыр ужурлуг түңнелдери Бот-тускайлаң түңнелдери:

- мөзү-шынары бедик, бот-сайзырангай чогаадыкчы кылдыр ажылдап билири;
- бойдушту үнелеп, ооң хоойлуларынга чагыртып, ону сайзырадып шыдаар кылдыр хевирлээри;
- ада-өгбезинин төөгүзүн, чаагай чаңчылдарын билип чоруур кылдыр хевирлээри;
- тыва чоннун, күрүнениң төлээзикылдыр бодун санап, ооң улусчу ужурларын сагып, салгап, өске чоннарның төлээлери-биле эп-найыралдыг болуп, оларның культуразын, шажын-чүдүлгезин хүндүлөп, кандыг-даа кижиге сагыш човаачал кылдыркижизидери;
- кижилерге камныг, кадык амыдыралдыг, өске улуска эки үлегер бооп шыдаар;
- төрөөн чуртунга, чонунга ынак, ие дылынга, чечен сөске, ада-өгбезинден дамчып келген езучаңчылдарынга хумагалыг болур;
- патриотчу тура-соруктуг, күш-ажылга ынак, эртем-билигже чүткүлдүг, кадык амыдыралдыг болур.

Метапредметтиг (эртем бүрүзүнден чедип азы шингээди алыр) түңнелдер:

- чүге өөренирин сорулгаларын билип, ону янзы-бүрү аргалар-биле чедип шыдаары;
- чидиг (берге) айтырыгларны чогаадыкчы арга-биле дилеп тывары;
- кылыр чүвезин сорулгазының аайы-биле планнап, хынап, үнелеп билири;
- өөрөнгөн чүүлдерин системажыдып билири;
- янзы-бүрү медээ алыр чүүлдерин (*номнар, тыва-орус, орфографтыг дээш оон-даа өске словарьлар, интернет курлавыр, энциклопедия, номчулга залы, библиотекалар, картотекалар*) тып билири; - херек материалдарны сорулгазының аайы-биле чыып, анализтеп, дамчыдып, таарыштыр ажыглап билири;
- сөзүглелдерни тургузуп, утка-шынарын тодарадып, ооң тема, идеязын тодарадып шыдаары;
- эртемнин кол билиглерин деннеп, анализтеп, тодарадып, системажыдып, болуктеп билири;
- чечен сөстү, улустун аас чогаалын амыдыралынга ажыглап билири;
- төрөөн чогаалдан алган шын теория билиглерин өске-даа эртемнерге ажыглаары, культурлуг чугааны сагыыры;
- бодунун чараш сайзырангай чугаазы-биле, байлак сөс курлавыры-биле кыска чогаалдарны, шүлүктөрүн тургузуп, чогаадып шыдаары.

Эртемниң түңнелдери (предметные результаты):

- чогаалдың бижиттинген үези-биле харылзаазын тодарадып билер;
- чечен чогаалдың темазын, идеязын, сюжедин, композициязын тодарадып шыдаар;
- чогаалда көдүргөн проблеманы тодарадып билер;
- документалдыг чогаалдарның онзагай талаларын ылгап билер;
- чогаалдың бүгү аймактарын болгаш хевирлерин аянынг номчуур;

- чогаал сөзүглелинин планын тургузуп билир, ону езугаар аас-биле азы бижимел-биле үнелел берип шыдаар;
- чогаалдың уран-чечен онзагайын барымдаалап долу сайгарылгазын кылып билир;
- литературлуг терминнер словарьн, энциклопедияларны ажыглап билир;
- чогаалдарга хамаарыштыр литература-сайгарылгалыг ажылдарны билир, оларны аас-биле харыыларга азы бижимел ажылдарга ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалын бот-тускайлан үнелээрде, литература төөгүзүнүн барымдааларын база литература теориязын ажыглап билир;
- өөрөнгөн чогаалдарынга даянып, чараш мөзү-бүдүштүг, бедик культуралыг болур.

8-ки класстын тыва чогаалдын календарь-тематиктиг планы

№	Хүнү	Кичээлдин темазы	Тайылбыр
1	03.09	Чечен чогаал дугайында сөс	
2-3	07.09 10.09	С.А.Сарыг-оол «Улуг-Хемим»	
4	14.09	ЧСК чогаадыг -чурумал «Улуг-Хем күзүн»	
5	17.09	ч/т. Шүлүглел дугайында билиг	
6	21.09	Ю.Ш.Кюнзегеш “Дыт” деп шүлүктүн шүлүк тургузуу болгаш уран-чечен дылы.	
7	24.09	Ю.Ш.Кюнзегештин. “Чөөн чүктүн кижизи мен” деп шүлүктүн идеялиг утказы.	
8	28.09	Ч/С Чогаадыг «Сентябрь ай - чурукчувус»	
9	01.10	Монгуш Доржу “Даг эзири”	
10	05.10	С.С.Сүрүн-оол «Ырла,Хемчик»	
11	08.10	М.Б.Кенин-Лопсан Хүттүн ужары»	
12	12.10	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежи» Бойдус темазын чырытканы	
13	15.10	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежи»Тоожукчу маадырның омур-хевири	
14	19.10	К-Э.К.Кудажы «Таңды кежи» Төрээн чери биле кижинин салым-чолу тудуш деп бодалды илереткени	
15	22.10	Чс Чогаадыг «Киж-бойдустун төлү»	
16	26.10	Ч/т. Композиция болгаш сюжет дугайында билиг	
17	09.11	З.Байсалова. Тайга ээзи» Аас чогаалы-биле харылзаазы	

18	12.11	З.Байсалова. Тайга ээзи» Аныяк-өскөнгө кижизидикчи салдары	
19	16.11	З.А.Намзырай «Дуруяалыг шөл»	
20	19.11	КДН.З.Намзырай «Аяк хээлиг тыва чуртум» деп шүлүктө төрөөн чуртунга ынакшыл темазын онзагай көргүскени	
21	23.11	К.Кудажы «Тараа» Тараам турда тодуг-ла мен	
22	26.11	К.Кудажы «Тараа». Суваң ирей- төлөптиг ада	
23	30.11	К.Кудажы «Тараа». Түңнел кичээл	
24	03.12	Чогаадыг угаап-боданыышкын «Тараа – амыдыралдың дөзү»	
25	07.12	А.Үержаа «Ажыл»	
26	10.12	В.Ш.Көк-оолдун “ Самбажык” деп шиизинин	

		бижиттинген төөгүзү.	
27	14.12	Шии-драмада овор-хевирлер	
28	17.12	“Самбажык” деп шииинин дыл-домаа (3-кү көжеге)	
29	21.12	Дөрткү көргүзүгнүн утказы.	
30	24.12	Видеокичээл. “Алдан-дургун” деп кинофильм.	
31	28.12	ЧСК Чогаадыг «Маадырлыг өгбелеривис»	
32	11.01	С.А.Сарыг-оол «Чечен биле Белекмаа» Бижиттинген төөгүзү»	
33	14.01	С.А.Сарыг-оол «Чечен биле Белекмаа» тема, идеязы	
34	18.01	ч/т. Шии дугайында билиг	
35	21.01	А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагыы»	
36	25.01	А.Үержаа «Үш чүс харлыг кырган кускуннун чагыы»	
37	28.01	М.Ховалыг «Ыдыктаан тук» Ыдыктыг тук-Ыдык бедикте	
38	01.02	М.Ховалыг «Ыдыктаан тук» Ыдыктыг тук-Ыдык бедикте	
39	04.02	Барымдаалыг чогаалдар дугайында билиг	
40	08.02	КДН Ш.Суваң «Хемчик нояны»	
41	11.02	С.А.Сарыг-оол «Херээжен» Ава кижинин мөңгө овор-хевирин тургусканы	
42	15.02	С.А.Сарыг-оол «Авамның ынак оглу» Огонек биле Опайның овор-хевирлери	

43	18.02	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Ие кижиниң салым-чолун, омур-хевирин чурааны	
44	22.02	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Ада кижиниң уруунуң салым-чаяанынга үлегер болганы	
45	25.02	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу»	
46	01.03	Е.Т.Танова «Иениң салым-хуузу» Чогаалдың кижизидикчи утка-шынарлыы	
47	04.03	КДН. А.Ховалыг «Надя Рушева –сылдыс»	
48	08.03	А.Даржай «Авамга» Ава темазының мөңгези	
49	11.03	А.Даржай «Авамга чечээм» тургузуунуң онзагайы	
50	15.03	М.Дуюнгар «Авамның тону» Чогаалдың кижизидикчи салдарлыы, дыл-домааның уранчечени	
51	18.03	Ч/С. Чогаадыг «Тыва литературада ава кижиниң омур-хевирин көргүскени»	
52	22.03	З.Намзырай «Авам мени манап олар» Ава 25.03кижиге ынакшылдың күштүү	
53	05.04	Ч.Куулар «Шораан». Салымга канчап чагыртыр	
54	08.04	Ч.Куулар «Шораан». Алдын-мөңгүн дадарбас, хан төрел каашпас	
55	12.04	Ч.Куулар «Шораан». Сандак ирейниң Шораанның сайзыралынга салдары	
56	15.04	Ч.Куулар «Шораан». Эртем чокта, эртен база дүн	
57	19.04	Ч.Куулар «Шораан». Чолдуң оруу – човулаңның ызы	
58	22.04	КДН. Н.Короленко «Согур хөгжүмчү»	
59	26.04	Ч/С. Чогаадыг «Шораан – быжыг туруштуг маадыр»	
60	29.04	К.Чамыян «Ханы дазыл» Алексей Тооруквич – буянның башкы	
61	03.05	К.Чамыян «Ханы дазыл» Тайып ужал, даянып турар	
62	06.05	К.Чамыян «Ханы дазыл» Кол идеялиг утказы,сюжеттиг шугумнары	
63	10.05	К.Чамыян «Ханы дазыл» Чогаалдың кижизидикчи утка-шынары	
64	13.05	Ч/с Чогаадыг «Кизи болуру чажындан»	
65	17.05	А.Х-О.Ховалыг «Үш үнө» Төрээн черинге, чонунга, дылынга ыдыктыг хамаарылгазы	

66	20.05	КДН К.Натпий-оол «Сыын чүрээ»	
67	24.05	ХЧС. Чогаадыг «Эң-не сонуургаан чогаалым»	
68	27.05	Зачет кичээл	